

Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym

pod redakcją Mariusza Jabłońskiego

Wrocław 2014

**Realizacja i ochrona konstytucyjnych
wolności i praw jednostki
w polskim porządku prawnym**

Prace Naukowe
Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego

Seria: **e-Monografie**

Nr 45

Dostęp online: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/51986>

Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym

pod redakcją Mariusza Jabłońskiego

Wrocław 2014

Komitet Redakcyjny

dr hab. prof. nadzw. UWr Leonard Górnicki – przewodniczący

mgr Bożena Górna – członek

mgr Aleksandra Dorywała – sekretarz

Recenzent: *prof. nadzw. dr hab. Andrzej Bisztyga*

**© Copyright by Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego**

Korekta: *Dorota Sideropulu*

Projekt i wykonanie okładki: *Andrzej Malenda*

Skład i opracowanie techniczne: *Aleksandra Kumaszką, Tomasz Kalota eBooki.com.pl*

Wydawca

E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa.

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-61370-74-1

Spis treści

Słowo wstępne	11
---------------------	----

WPROWADZENIE

Mariusz Jabłoński

Identyfikacja wolności i praw jednostki w pracach nad treścią Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku	15
---	----

ROZDZIAŁ I. WOLNOŚCI I PRAWA OSOBISTE

Paweł Kuczma

Prawna ochrona życia	29
----------------------------	----

Agnieszka Malicka

Zakaz poddawania eksperymentom naukowym, w tym szczególnie eksperymentom medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody	45
---	----

Izabela Joanna Biśta

Zakaz tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania	57
---	----

Bogusław Banaszak

Konstytucyjna regulacja małżeństwa a prawo do zawarcia małżeństwa	77
---	----

Michał Zieliński

Wolność osobista, jej charakter oraz gwarancje	83
--	----

Jakub Żurek

Zasady <i>lex retro non agit</i> i <i>nullum crimen sine lege</i>	99
---	----

Mariusz Jabłoński, Justyna Węgrzyn

Prawo do obrony i domniemanie niewinności	109
---	-----

Malwina Jaworska

Prawo do sądu	127
---------------------	-----

Jakub Rzucidło

Prawo do prywatności i ochrona danych osobowych	153
---	-----

Helena Babiuch

Konstytucyjne prawa rodziców w zakresie wychowania dziecka	177
--	-----

Alina Rogowska

Wolność i ochrona tajemnicy komunikowania się	199
---	-----

Łukasz Kaczkowski

Nienaruszalność mieszkania	209
----------------------------------	-----

Justyna Węgrzyn

Wolność przemieszczania się	225
-----------------------------------	-----

Alina Rogowska

Wolność sumienia i wyznania	237
-----------------------------------	-----

Jakub Rzucidło	
Wolność prasy i jej relacje z wolnościami z art. 54 Konstytucji RP	251
Izabela Joanna Bišta, Jakub Żurek	
Ekstradycja w polskim porządku prawnym	267
Paweł Kuczma	
Prawo cudzoziemca do ubiegania się o udzielenie azylu terytorialnego	283
ROZDZIAŁ II. WOLNOŚCI I PRAWA POLITYCZNE	
Artur Ławniczak	
Wolność zgromadzeń.....	297
Paweł Kuczma	
Wolność zrzeszania się	311
Artur Ławniczak, Artur Preisner	
Wolność zrzeszania się w partie polityczne	323
Agnieszka Łukaszczuk	
Prawo dostępu do służby publicznej	345
Michał Bernaczyk	
Funkcja prawa do informacji w polskim porządku prawnym.....	363
Mariusz Jabłoński	
Prawo do udziału w referendum.....	395
Bogusław Banaszak	
Konstytucyjne ujęcie prawa wyborczego obywatela	421
Weronika Kundera	
Realizacja konstytucyjnego prawa do udziału w wyborach.....	431
Michał Zieliński	
Obywatelskie prawo inicjatywy ustawodawczej.....	485
Paweł Kuczma	
Prawo petycji	501
ROZDZIAŁ III. WOLNOŚCI I PRAWA EKONOMICZNE, SOCJALNE I KULTURALNE	
Justyna Węgrzyn	
Wolność prowadzenia działalności gospodarczej	515
Sylwia Jarosz-Żukowska	
Gwarancja ochrony własności i innych praw majątkowych	531
Paweł Kuczma	
Prawa pracownicze.....	561
Anna Śledzińska-Simon	
Wolność pracy	573
Paweł Kuczma	
Prawo do zabezpieczenia społecznego.....	595

Mariusz Jabłoński	
Prawo weteranów do specjalnej opieki ze strony państwa.....	607
Paweł Kuczma	
Prawo do pomocy społecznej	619
Sylwia Jarosz-Żukowska, Łukasz Żukowski	
Prawo do nauki i jego gwarancje	631
Sylwia Jarosz-Żukowska	
Prawo do ochrony zdrowia i dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej.....	659
Mariusz Jabłoński, Justyna Węgrzyn	
Wolność twórczości artystycznej i naukowej oraz dostępu do dóbr kultury.....	691
Sylwia Jarosz-Żukowska, Łukasz Żukowski	
Wolność badań naukowych i nauczania	709
Nina Leśniak	
Obowiązki państwa w zakresie ochrony środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego	741
Michał Bernaczyk	
Konstytucyjne obowiązki państwa do podejmowania działań w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych jednostki	755
Justyna Węgrzyn	
Ochrona praw konsumentów i innych osób przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi ..	773
ROZDZIAŁ IV. ŚRODKI OCHRONY WOLNOŚCI I PRAW JEDNOSTKI	
Paweł Kuczma	
Rola sądów w procesie ochrony wolności i praw jednostki.....	789
Monika Haczkowska	
Prawo do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej.....	805
Sylwia Jarosz-Żukowska	
Prawo do skargi konstytucyjnej – stan obecny i postulaty <i>de lege ferenda</i>	827
Anna Deryng	
Prawo do wystąpienia z wnioskiem do Rzecznika Praw Obywatelskich	855
Łukasz Żukowski	
Rola Rzecznika Praw Dziecka w ochronie praw dzieci	873
Jakub Rzucidło	
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji jako konstytucyjny organ ochrony wolności słowa i prawa do informacji w radiofonii i telewizji.....	885
Ryszard Balicki	
Pozasądowe procedury rozwiązywania sporów między jednostkami.....	901
Spis Autorów.....	915

Słowo wstępne

Podjęcie się zadania polegającego na przygotowaniu całościowego omówienia konstytucyjnego katalogu wolności i praw jednostki jest trudne i złożone. W zasadzie wydawać się może, że również niewykonalne jest w ramach jednego zwartego opracowania. W praktyce bowiem każde z osobna – wolność czy prawo – może być (i często jest) przedmiotem odrębnej dysertacji na poziomie pracy doktorskiej, habilitacyjnej oraz profesorskiej. Zdając sobie z tego sprawę, prezentowane opracowanie ma na celu jedynie przybliżenie konstytucyjnej problematyki wolności i praw człowieka i obywatela, w żadnym zaś razie nie można go traktować jako kompleksowego omówienia wszystkich istniejących w tym obszarze zagadnień. Wielość wątków i kwestii spornych związanych z interpretacją postanowień Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku w zasadzie uniemożliwia formułowanie twierdzenia o wyczerpaniu wszystkich możliwych zagadnień tematycznych, które dobrze byłoby jednocześnie (zbiorczo) omówić.

Warto sobie uświadomić, że w wielu przypadkach kontrowersyjne może być już nawet zamieszczenie określonej wolności w ramach istniejącej systematyki konstytucyjnych wolności i praw. Trzeba zdać sobie zatem sprawę, że niektórym wolnościom (prawom) przyznaje się charakter mieszany, np. wolność słowa, którą identyfikuje się i z wolnością osobistą, i z wolnością polityczną w sferze życia publicznego¹, innym zaś charakter zupełnie odmienny od istoty wolności i praw, do których przez ustrojodawcę zostały zaliczone (np. prawo do strajku jako prawo polityczne), części natomiast przypisuje się charakter zasady ustrojowej.

Wreszcie okazuje się, że te, które należałoby identyfikować ze sferą wolnościową, są nazywane prawami (np. do wychowania dzieci, prawa wskazane w art. 81² czy prawo do prywatności). Jeszcze większe problemy dotyczą tego, czy i jakie normy Konstytucji odnoszące się do wolności i praw jednostki mogą być traktowane jako prawa podmiotowe. Rozbieżności te prowadzą do wielu kontrowersji na płaszczyźnie praktyki orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego³, organów wymiaru sprawiedliwości, jak również w literaturze przedmiotu.

Konieczność wspólnego rozpatrywania pewnych różnych od siebie płaszczyzn aktywności jednostki spowodowała istotną modyfikację klasycznej systematyki stosowanej w zakresie analizy konstytucyjnych wolności i praw jednostki. Oczywiście najlepiej byłoby poddać je omówieniu w kolejności wymieniania w treści rozdziału I i II Konstytucji RP. Ze względu jednak na specyfikę praw rodziny, statusu informacyjnego czy szeroko rozumianych praw pracowniczych jednostki konieczne stało się zespolenie pewnej grupy wolności i praw w jednym bądź maksymalnie w dwóch opracowaniach. Ich ujęcie w systematyce prezentowanej pracy może u części znawców problematyki budzić zdziwienie. Rolą redaktora jest jednak podejmować decyzje, które w tym przypadku wydają się uzasadnione istotą i charakterem relacji między poszczególnymi postanowieniami Konstytucji RP w obszarze zdefiniowania przez ustrojodawcę obszaru poddanego ochronie, który może mieć złożony

¹ Zob. szerzej P. Sarnecki, *Komentarz do art. 54 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. III, red. L. Garlicki, Warszawa 2003, s. 3.

² J. Ciapała, *Konstytucyjna regulacja praw podmiotowych. Podstawowe konsekwencje dla ustawodawcy*, [w:] *Prawa podmiotowe pojmowane w naukach prawnych, Zbiór studiów*, Szczecin 2006, s. 43–44.

³ O przykładach różnego traktowania tej samej normy Konstytucji zob. S. Jarosz-Żukowska, *Charakter i znaczenie wolności i praw jednostki wyrażone w Rozdziale I Konstytucji*, [w:] M. Jabłoński (red.), *Wolności i prawa jednostki w Konstytucji RP*, tom I: *Idee i zasady przewodnie konstytucyjnej regulacji wolności i praw jednostki w RP*, Warszawa 2010, s. 123 i n.

charakter (obejmować zarówno prawa podmiotowe, normy programowe, jak i zasady prowadzenia polityki przez państwo).

Uświadamiając sobie ponadto sumę różnego rodzaju kontrowersji towarzyszących interpretacji materialnej treści konstytucyjnych wolności i praw, wyzwanie, które stanęło przez Autorami poszczególnych części tego opracowania, było spore. Zawsze jednak warto dążyć do stawiania sobie trudnych celów, nawet jeżeli suma przeszkód pojawiających się w trakcie realizacji tak dużego projektu, zamiast maleć, cały czas się pogłębiała. Niezależnie od nich, a może pomimo to okazało się, że warto podejmować ambitne działania, których efektem jest zaprezentowanie wyników dotychczasowej praktyki i skutków z niej wynikających, a co najważniejsze – formułowanie wniosków, które być może będą miały istotne znaczenie nie tylko dla kolejnej grupy „zapaleńców”, ale w szerszym kontekście dla każdego, kto interesuje się problematyką wolności i praw.

Od dnia wejścia w życie Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. (17 października 1997 roku) mieliśmy do czynienia z dwoma nowelizacjami, z których każda dotyczyła materii odnoszącej się do zagadnień wolności i praw (lecz tylko jedna do treści rozdziału II Konstytucji). Biorąc pod uwagę szerokość konstytucyjnej regulacji w obszarze wolności praw, świadczyć to może o trwałości przyjętych prawie dwie dekady temu rozwiązań, które tworzą system gwarancji wolności i praw. Z drugiej jednak strony może tylko dowodem tego, że mimo realnej potrzeby modyfikacji niektórych postanowień konstytucyjnych, ich brak jest wynikiem trudności w osiągnięciu odpowiedniego konsensusu politycznego określonego przez ustrojodawcę w treści art. 235 ust. 4 Konstytucji RP⁴.

Mając powyższe na względzie, konieczne jest sprecyzowanie, że podstawowym celem niniejszej pracy, będącej rezultatem badań kilkudziesięciu osób, jest przeprowadzenie analizy poszczególnych postanowień Konstytucji RP z obszaru wolności i praw jednostki, służącej zarówno zdefiniowaniu podmiotu uprawnionego, przedmiotu ochrony, jak i możliwości skutecznego zainicjowania ochrony każdej z nich w drodze skargi konstytucyjnej.

Dla pełnego zobrazowania sytuacji w obszarze wolności i praw niezbędne okazało się też zbadanie efektywności konstytucyjnych (a także innych) środków ochrony.

Jako Redaktor pragnę podziękować wszystkim Autorom uczestniczącym w realizacji tego projektu, który zapoczątkowany dość dawno temu, po wielu mniejszych bądź większych trudnościach doczekał się w końcu realizacji. Pragnę jednocześnie podkreślić, że wszyscy Autorzy są albo pracownikami Katedry Prawa Konstytucyjnego Wydziału, Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, lub doktorami, których promotorem byli samodzielni pracownicy Katedry, albo są jeszcze doktorantami, kończącymi obecnie swoją dysertację.

Zarówno Redaktor, jak i wszyscy Autorzy mają nadzieję, że publikacja ta, choć w części, pozwoli na przybliżenie szerokiej grupie Czytelników problematyki dotyczącej konstytucyjnych wolności i praw człowieka i obywatela. Mamy też nadzieję, że prędzej czy później podejmiemy próbę przygotowania opracowania, które będzie jeszcze lepsze i pełniejsze. Dlatego też z góry dziękujemy za cenne i zyczliwe uwagi.

Mariusz Jabłoński

⁴ O propozycjach zob. szerzej: B. Banaszak, M. Jabłoński (red.), *Konieczne i pożądane zmiany Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, Wrocław 2010, a także: B. Banaszak, J. Zbieranek (red.), *Ankieta konstytucyjna*, Warszawa 2011.

Spis Autorów

I. Spis Autorów, pracowników Katedry Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego:

1. Dr Ryszard Balicki
2. Prof. dr hab. Bogusław Banaszak
3. Dr Michał Bernaczyk
4. Dr hab. Mariusz Jabłoński, prof. nadzw. UW.
5. Dr Sylwia Jarosz-Żukowska
6. Dr Agnieszka Malicka
7. Dr hab. Artur Ławniczak
8. Dr Artur Preisner
9. Dr Anna Śledzińska-Simon

II. Spis Autorów, którzy obronili doktorat przygotowany w Katedrze Prawa Konstytucyjnego przed Radą Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii:

1. Dr Halina Babiuch
2. Dr Anna Deryng
3. Dr Monika Haczkowska
4. Dr Malwina Jaworska
5. Dr Paweł Kuczma
6. Dr Nina Leśniak
7. Dr Agnieszka Łukaszczuk
8. Dr Alina Rogowska
9. Dr Jakub Rzucidło
10. Dr Justyna Węgrzyn
11. Dr Michał Zieliński
12. Dr Łukasz Żukowski
13. Dr Jakub Żurek

III. Spis Autorów, doktorantów w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii:

1. Mgr Izabela Jolanta Biśta
2. Mgr Łukasz Kaczkowski
3. Mgr Weronika Kundera

Pomysł przedstawienia w jednej publikacji wszystkich konstytucyjnych wolności i praw jednostki zwraca uwagę zarówno swoim rozmachem, jak i odwagą redaktora naukowego oraz ponad dwudziestoosobowego zespołu autorskiego. Otrzymujemy do rąk obszerną pracę o charakterze profesjonalnego kompendium wiedzy traktującego o konstytucyjnych wolnościach i prawach jednostki oraz o ich konstytucyjnych gwarancjach. Praca ta będzie pomocna badaczom wolności i praw jednostki, jak również powinna wzbudzić zainteresowanie tych, przed którymi podwoje takich badań dopiero się otwierają. Rzecz została gruntownie zakotwiczona zarówno w dotychczasowych ustaleniach doktryny prawa, jak i w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. Przejrzysta systematyka oraz czytelny język opracowania to dodatkowe walory, które zachęcają do skorzystania z niego.

Prof. dr hab. Andrzej Bisztyga

ISBN 978-83-61370-74-1